

شناخت‌های ضروری درباره اهل بیت علیهم‌السلام هنگام زیارت ایشان

مجتبی حیدری *

چکیده

زیارت مراقد مطهر اهل بیت علیهم‌السلام از بهترین و مهم‌ترین اعمال مسلمانان، به ویژه شیعیان به شمار می‌رود. بهره‌مندی هرچه تمام‌تر و بیشتر از این عبادت بزرگ، مشروط به فراهم آمدن شروط و مقدماتی است که بدون آنها این عمل ارزش و جایگاه چندانی ندارد. از جمله این شروط و مقدمات، شناخت‌ها و آگاهی‌هایی است که لازم است زائر از آنها برخوردار باشد. روایات رسیده از معصومین علیهم‌السلام نیز بر این امر گواهی می‌دهند. مقاله حاضر که با روش توصیفی و تحلیلی نگارش یافته، نشان می‌دهد زائر برای شناخت ارزش زیارت مراقد مطهر اهل بیت علیهم‌السلام و بهره‌مندی از عمل خود، باید از شناخت‌ها در زمینه جایگاه اهل بیت علیهم‌السلام نزد خدا، در دنیا، در قیامت، و جوب دوستی با اهل بیت علیهم‌السلام و دشمنی با دشمنان ایشان، لزوم اطاعت از آنان، ارزش زیارت و همچنین آگاهی از آثار محبت اهل بیت علیهم‌السلام برخوردار باشد.

کلیدواژه‌ها: زیارت اهل بیت علیهم‌السلام، شناخت اهل بیت علیهم‌السلام، ارزش زیارت اهل بیت علیهم‌السلام، شرایط ارزشمندی زیارت.

* . عضو گروه اخلاق و اسرار پژوهشکده حج و زیارت.

زیارت اهل بیت علیهم السلام از مهم ترین اعمال عبادی است که در روایات اهل بیت علیهم السلام مورد توصیه قرار گرفته و آثار فراوان دنیوی و اخروی برای آن برشمرده شده است. از این رو از سنت های همه مسلمانان، به ویژه شیعیان به شمار می آید. آنان بر اساس فرمایشات و دستورات معصومین علیهم السلام برای زیارت ایشان ارزش زیادی قائلند و می کوشند در فرصت هایی که برای آنان پیش می آید خود را به مشاهد مشرفه آن بزرگواران برسانند و از بارگاه ملکوتی آنان برای خود خوشه تقوا و معنویت برچینند. روایاتی که در تشویق به زیارت و بیان فضایل آن وارد شده به حدی زیاد است که جای هیچ شک و شبهه ای را باقی نمی گذارد (در متن مقاله به آنها خواهیم پرداخت).

حال سؤال می شود آیا صرف حضور در کنار مرقد معصوم برای دستیابی به آثار و نتایج آن کافی است؟ آیا هر کس با هر وضعیت و شرایطی بهره مناسب از زیارت خواهد برد؟ به تعبیر دیگر، شرط یا شروط بهره مندی از زیارت کدامند؟

مباحث در این زمینه زیاد است و ما در اینجا تنها به شرایط علمی و شناختی می پردازیم. توضیح آنکه بهره مندی از آثار و فواید زیارت، نیازمند برخورداری زائر از یک سری شناخت ها و آگاهی هاست که عمل زیارت را ارزشمند می سازد یا ارزش آن را بالا می برد. بدون این شناخت ها و آگاهی ها، عمل زائری فایده یا کم فایده خواهد بود. منابع دینی ما نیز بر اهمیت شناخت در هر عمل، از جمله زیارت مراقد مطهر اهل بیت علیهم السلام، تأکید می کنند؛ چنان که امام علی علیه السلام به کمیل می فرماید: «يَا كَمِيلُ، مَا مِنْ حَرَكَةٍ إِلَّا وَأَنْتَ مُحْتَاجٌ فِيهَا إِلَى مَعْرِفَةٍ»؛ (ابن شعبه حرانی، ۱۴۰۴ق، ص ۱۷۱) «ای کمیل، هیچ حرکتی [و کاری] نیست جز اینکه در آن به شناختی نیازمندی».

ارزش و جایگاه هر انسانی به سطح شناخت و درک او بستگی دارد؛ چنان که امام علی علیه السلام می فرماید: «أَنَّ قِيمَةَ كُلِّ أَمْرٍ وَقَدْرَهُ مَعْرِفَتُهُ»؛ (شیخ صدوق، ۱۴۰۳ق، ص ۲) «ارزش و ارج هر کس، معرفت اوست».

درباره زیارت مراقد مطهر نیز تأکید شده که آثار مترتب بر آن، منوط به شناخت حق آن بزرگواران است؛ برای مثال امام جواد علیه السلام درباره فضیلت زیارت پدر بزرگوارشان، امام رضا علیه السلام، فرمود: «صَمِنْتُ لِمَنْ زَارَ قَبْرَ أَبِي بَطُوسٍ عَارِفًا بِحَقِّهِ الْجَنَّةَ عَلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ»؛ (همو، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۵۸۳) «من برای کسی که قبر پدرم را در طوس با شناخت حق ایشان زیارت کند، بهشت را بر خدای عزوجل ضمانت می‌کنم».

از این رو در این نوشتار به این موضوع خواهیم پرداخت و آنچه را لازم است افراد به هنگام زیارت اهل بیت علیهم السلام نسبت به آنها شناخت داشته باشند، بررسی خواهیم کرد.

شناخت جایگاه اهل بیت علیهم السلام نزد خدا

از مهم‌ترین شناخت‌ها که زائران مراقد مطهر اهل بیت علیهم السلام باید از آن برخوردار باشند، شناخت مقام و جایگاه اهل بیت علیهم السلام نزد خداوند است. آن بزرگواران جایگاه بسیار والایی نزد خداوند دارند. از این رو برخی از مهم‌ترین تعبیر به کار رفته در این باره را از نظر می‌گذرانیم:

۱. برگزیدگان خداوند

از توصیف‌هایی که درباره اهل بیت علیهم السلام شده، صفت «برگزیده خداوند» بودن آنان است. آن بزرگواران در طول حیات شریف خود، نهایت تلاش خود را در راه بندگی خداوند به کار گرفتند، ذره‌ای در انجام وظایف خود کوتاهی نکردند و هرگز مرتکب خطا و گناهی نشدند. از این رو خداوند نیز آنان را به عنوان برگزیدگان درگاه خود انتخاب کرد. عنوان «برگزیده خدا بودن» با تعبیر مختلف و غالباً با تعبیر «خَيْرَةُ اللَّهِ» در روایات آمده است؛ برای نمونه:

- پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام فرمود: «أَنْتَ يَا عَلِيُّ وَوَلَدَايَ خَيْرَةُ اللَّهِ مِنْ خَلْقِهِ»؛ (شیخ صدوق، ۱۳۷۸ق، ج ۲، ص ۵۸) «تو و دو فرزندم (امام حسن و امام حسین علیهم السلام) برگزیدگان خدا از میان بندگانش هستید».

- امام علی علیه السلام درباره آیه **﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا﴾** (فاطر: ۳۲) (سپس این کتاب [آسمانی] را به گروهی از بندگان برگزیده خود به میراث دادیم) فرمود: **«نَحْنُ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ وَنَحْنُ صَفْوَةُ اللَّهِ»**؛ (سلیم بن قیس هلالی، ۱۴۰۵ق، ج ۲، ص ۸۴۷) «ما آنهایی هستیم که خدا از میان بندگان برگزید و ما برگزیدگان خداوند هستیم».

۲. ارکان دین و ایمان

ما شیعیان معتقدیم امامت، اصلی از اصول دین است که ایمان، بدون اعتقاد به آن تمام نخواهد بود. ضروری است در هر عصری، امامی باشد هدایتگر که در مجموعه وظایف پیامبر از هدایت بشر و ارشاد آنان به اموری که صلاح و سعادتشان در دنیا و آخرت است، جانشین او گردد و هر وظیفه‌ای که بر عهده پیامبر است، از قبیل ولایت عامه بر مردم نسبت به تدبیر شؤون و مصالح آنان و به پا داشتن عدل و رفع ظلم و عداوت، را بر عهده گیرد. به همین دلیل می‌گوییم ولایت اهل بیت علیهم السلام، از مهم‌ترین ارکان دین و ایمان است؛ چنان‌که امام باقر علیه السلام می‌فرماید:

بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ عَلَى الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصَّوْمِ وَالْحَجِّ وَالْوَلَايَةِ وَلَمْ يُنَادَ بِشَيْءٍ كَمَا نُودِيَ بِالْوَلَايَةِ. (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۲، ص ۱۸)

اسلام بر پنج پایه بنا شده است: نماز، زکات، روزه، حج، و ولایت. و هیچ‌کدام از چهار اصل قبلی به اندازه ولایت مورد سفارش قرار نگرفته است.

۳. حجة الله

«حجت» در لغت به معنای دلیل و برهان و چیزی است که بتوان با آن استدلال و استناد کرد. (ابن منظور، ۱۴۱۴ق، ج ۲، ص ۲۲۸) اهل بیت علیهم السلام نیز حجت‌های خدایند و با بودن آنها حجت بر مردم تمام است؛ یعنی خداوند در روز قیامت با آنها بر مردم استدلال می‌کند و با بودن آنها کسی نمی‌تواند اعتراض کند که دلیل گمراهی او این بوده که خداوند

او را بدون حجت رها کرده است. از این رو امام صادق علیه السلام می فرماید: «مَا زَالَتْ الْأَرْضُ إِلَّا وَ لِلَّهِ فِيهَا الْحُجَّةُ يُعَزَّفُ الْحَلَالَ وَالْحَرَامَ وَيَدْعُو النَّاسَ إِلَى سَبِيلِ اللَّهِ»؛ (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۱۷۸) «همواره خداوند بر روی زمین حجتی دارد که حلال و حرام را مشخص می کند و مردم را به سوی خدا فرا می خواند».

همچنین در زیارت جامعه کبیره می خوانیم: «السَّلَامُ عَلَى أُمَّةِ الْهُدَى... وَحَجَّجَ اللَّهُ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَالْأُولَى»؛ (شیخ صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۰) «سلام بر پیشوایان هدایت... و حجت های خدا بر اهل دنیا و اهل آخرت و عالم پیش از آن».

۴. پیشوایان امت و جانشینان خدا و پیامبر صلی الله علیه و آله

از شاخه های ولایت تشریعی اهل بیت علیهم السلام، ولایت و سرپرستی ایشان بر مردم است. آن بزرگواران پس از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، پیشوایان دین و جانشینان رسول خدا صلی الله علیه و آله هستند و مسئولیت مدیریت جامعه اسلامی را بر عهده دارند و بر همه مسلمانان واجب است این وظیفه ایشان را به رسمیت بشناسند و از ایشان اطاعت کنند. اداره امور جامعه پس از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از سوی خدای متعال بر عهده ایشان نهاده شده است؛ هر چند مغرضان و بدخواهان اجازه تحقق این امر را ندهند.

از این رو امام صادق علیه السلام می فرماید: «نَحْنُ وُلَاةُ أَمْرِ اللَّهِ»؛ (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۱۹۲) «ما والیان امر خدا هستیم». امام رضا علیه السلام نیز می فرماید: «الْأئِمَّةُ خُلَفَاءُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي أَرْضِهِ»؛ (همان، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۱۹۳) «ائمه، جانشینان خدای عزوجل در زمینش هستند».

۵. مخازن علوم الهی

اهل بیت علیهم السلام مخزن علوم الهی و سرچشمه دانش و منبع اسرار الهی میان انسان ها هستند. هر کس که به دنبال کسب دانش صحیح است باید از طریق اهل بیت علیهم السلام وارد شود؛ چنان که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَعَلِيٌّ بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْمَدِينَةَ فَلْيَأْتِهَا

مِنْ بَابِهَا»؛ (شیخ صدوق، ۱۳۷۸ق، ج ۱، ص ۲۳۳) «من شهر علم هستم و علی در آن شهر است. پس هر کس که می خواهد وارد این شهر شود باید از در آن وارد شود».

امام باقر علیه السلام نیز به دو نفر از اصحاب خود (سَلَمَةَ بْنِ كَهَيْلٍ وَحَكَمَ بْنَ عُثَيْبَةَ) فرمود: «شَرْقًا وَعَرْبًا فَلَا تَجِدَانِ عِلْمًا صَحِيحًا إِلَّا شَيْئًا خَرَجَ مِنْ عِنْدِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ»؛ (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۱، ص ۳۹۹) «به شرق بروید یا به غرب، بدانید که هیچ علم صحیحی نمی یابید مگر آنچه از ناحیه ما اهل بیت صادر شده باشد».

در زیارتنامه ها نیز به این مطلب اشاره شده است؛ برای مثال در زیارت جامعه کبیره آمده است:

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ بَيْتِ النَّبُوَّةِ... وَخُرَّانَ الْعِلْمِ... وَرَضِيكُمْ... حَفَظَةً
لِسِرِّهِ وَخَزَنَةَ لِعِلْمِهِ. (شیخ صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۰-۶۱۱)

سلام بر شما ای اهل بیت نبوت... و گنجینه های دانش... و پسندید شما را به عنوان... حافظان اسرارش و گنجینه های دانشش.

در پایان این قسمت، به بخشی از زیارت جامعه کبیره که به بیان جایگاه امام نزد خدا می پردازد توجه می کنیم:

وَأَشْهَدُ أَنَّكُمْ الْأَيْمَةَ الرَّاشِدُونَ الْمَهْدِيِّونَ الْمَعْصُومُونَ الْمَكْرَمُونَ الْمُقَرَّبُونَ
الْمُتَّقُونَ الصَّادِقُونَ الْمُصْطَفَوْنَ الْمُطِيعُونَ لِلَّهِ الْقَوَامُونَ بِأَمْرِهِ الْعَامِلُونَ
بِإِرَادَتِهِ الْفَائِزُونَ بِكَرَامَتِهِ اضْطَفَاكُمْ بِعِلْمِهِ وَارْتَضَاكُمْ لِغَيْبِهِ وَاخْتَارَكُمْ لِسِرِّهِ
وَاجْتَبَاكُمْ بِقُدْرَتِهِ وَأَعَزَّكُمْ بِهَدَاهُ وَخَصَّكُمْ بِبُرْهَانِهِ وَأَنْتَجَبَكُمْ بِنُورِهِ وَأَيَّدَكُمْ
بِرُوحِهِ وَرَضِيكُمْ خُلَفَاءَ فِي أَرْضِهِ وَحُجَجًا عَلَى بَرِيَّتِهِ وَأَنْصَارًا لِدِينِهِ وَحَفَظَةً
لِسِرِّهِ وَخَزَنَةَ لِعِلْمِهِ وَمُسْتَوْدَعًا لِحِكْمَتِهِ وَتَرَاجِمَةً لَوْحِيهِ وَأَرْكَانًا لِتَوْحِيدِهِ
وَشُهَدَاءَ عَلَى خَلْقِهِ وَأَعْلَامًا لِعِبَادِهِ وَمَنَارًا فِي بِلَادِهِ وَأِدْلَاءَ عَلَى صِرَاطِهِ
عَصَمَكُمْ اللَّهُ مِنَ الزَّلَلِ وَأَمَنَكُمْ مِنَ الْفِتَنِ وَطَهَّرَكُمْ مِنَ الدَّنَسِ وَأَذْهَبَ عَنْكُمْ

الرَّجَسِ أَهْلَ الْبَيْتِ وَظَهَرَ كُمْ تَطْهِيراً. (همان، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱)

و گواهی می‌دهم که شما باید پیشوایان راهنما، راه‌یافته، معصوم، محترم و محبوب، مقرب، پرهیزگار، راستگو، برگزیده، فرمانبردار خدا، قیام‌کننده به فرمانش، عمل‌کننده به خواسته‌اش، دست‌یافته به سخاوت و بخشندگی‌اش؛ شما را با دانشش برگزید و برای غیبش پسندید و برای رازش انتخاب کرد و به قدرتش اختیار کرد و به هدایتش عزیز نمود و به برهانش اختصاص داد و برای نورش برگزید و به روحش حمایت فرمود و شما را پسندید برای جانشینی در زمینش و دلایل محکمی بر مخلوقاتش و یاورانی برای دینش و نگهبانانی برای رازش و خزانه‌دارانی برای دانشش و محل نگهداری برای حکمتش و مفسران وحی‌اش و پایه‌های یگانه پرستی‌اش و گواهانی بر خلقش و پرچم‌هایی برای بندگانش و مراکز نوری در کشورهایش و راهنمایانی بر راهش. خدا شما را از لغزش‌ها حفظ کرد و از فتنه‌ها ایمن داشت و از آلودگی پاک کرد و پلیدی را از شما زدود و پاکتان نمود، پاک کردنی شایسته.

شناخت نقش و جایگاه اهل بیت علیهم‌السلام در این عالم

با توجه به جایگاه والای اهل بیت علیهم‌السلام نزد خداوند و نیز اختیارات و توانمندی‌های خدادادی‌شان، نقش و جایگاه ایشان در این عالم نیز بسیار بالاست. در این قسمت به این امر می‌پردازیم:

۱. ناظر بر اعمال امت

اهل بیت علیهم‌السلام شاهد و ناظر بر اعمال ما هستند، از اعمال نیک ما خوشحال، و از رفتارهای ناشایست ما اندوهگین می‌شوند. آن بزرگواران همه حرکات و رفتارهای ما را زیر نظر دارند، در خوشحالی‌ها و غم و غصه‌های ما شریکند و برای دوستان خود دعا می‌کنند. امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید:

إِنَّ أَعْمَالَ الْعِبَادِ تُعْرَضُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كُلَّ صَبَاحٍ أَوْ بَارَئِهَا وَفَجَائِزَهَا
فَأَحْذَرُوا فَلَيْسَتْخِي أَحَدُكُمْ أَنْ يُعْرَضَ عَلَى نَبِيِّهِ الْعَمَلُ الْقَبِيحُ. (مجلسی،
۱۴۰۳ق، ج ۱۷، ص ۱۴۹)

همانا اعمال بندگان، چه بندگان نیکوکار یا بدکردار، هر روز صبح بر
رسول خدا ﷺ عرضه می شود. پس مراقب باشید. انسان باید حیا کند از اینکه
عمل ناشایستی از او بر پیامبرش عرضه شود.

۲. وسیله آزمایش افراد

خدای متعال انسان ها را به طرق گوناگون می آزماید تا بدین طریق اسباب رشد و ترقی
آنها را فراهم، و خالص و ناخالص را از هم جدا کند. از موضعی که خداوند مسلمانان را
با آنها می آزماید، چگونگی برخورد آنان با عترت پیامبر خدا ﷺ است. از این رو خداوند در
قرآن کریم می فرماید: ﴿قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى﴾ (شوری: ۲۳)
«بگو: من هیچ پاداشی از شما بر رسالتم درخواست نمی کنم جز دوست داشتن نزدیکانم
(اهل بیت)».

فرامین خداوند و پیامبر اکرم ﷺ محل امتحان افراد است. افرادی که به آنها عمل کنند
در امتحان موفق خواهند بود و کسانی که حاضر به عمل بر طبق دستور خدا و رسولش نشوند
سربلند از آزمایش الهی بیرون نمی آیند. در اینجا نیز خدا و رسولش همگان را به محبت و
اطاعت از اهل بیت پیامبر ﷺ سفارش می کنند. عمل به این سفارش نشانه موفقیت، و
سرپیچی از آن نشان دهنده شکست در آزمایش است. بدین ترتیب ائمه معصومین (علیهم السلام)
از وسایل آزمایش الهی هستند؛ چنان که در زیارتنامه ها به این مطلب اشاره شده است؛
برای مثال در زیارت جامعه کبیره می خوانیم: «أَنْتُمْ الصِّرَاطُ الْأَقْوَمُ... وَالْبَابُ الْمُتَّبَلِّي بِهِ
النَّاسُ»؛ (شیخ صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۳) «شماره محکم الهی... و دری هستید
که مردم به واسطه آن مورد آزمایش قرار می گیرند».

۳. وساطت در موجودیت و بقای جهان مادی

جهان و موجودات آن از این رو که قابلیت گرفتن فیوضات الهی را ندارند نیازمند واسطه ای هستند تا از طریق آن حیات پیدا کنند و به زندگی ادامه دهند. خداوند مهربان از این ناتوانی آگاه بود و به همین دلیل اولین مخلوق خود را شاگرد بی واسطه خود و مجرای فیض قرار داد. اولین مخلوق خداوند وجود مقدس پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و به تبع آن ارواح مقدس معصومین عَلَيْهِمُ السَّلَام بودند که پیش از خلقت حضرت آدم و حتی پیش از خلقت فرشتگان حضور داشتند؛ چنان که پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می فرماید: «كُنْتُ نَبِيًّا وَأَدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطَّيْنِ»؛ (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۶، ص ۴۰۲) «من نبی بودم و آدم بین آب و گل بود».

خداوند بزرگ برآینه دل انسان کامل متجلی می شود و تصویر این تجلی از آینه قلب امام معصوم می تابد و جهان و تمام موجودات هستی را به وجود می آورد. همچنین بقای نظام جهان مادی در گرو حضور انسان کامل در همه زمان هاست. ابو حمزه ثمالی می گوید به امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام عرض کردم: «آیا زمین بدون امام باقی می ماند؟» امام فرمود: «لَوْ بَقِيَتْ الْأَرْضُ بِغَيْرِ إِمَامٍ لَسَاخَتْ»؛ (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۱۷۹) «اگر زمین بدون امام بماند اهل خود را فرو می برد»

۴. وساطت در روزی دهی به انسان ها

شیعه معتقد است معصومین عَلَيْهِمُ السَّلَام بندگان صالح و واسطه های فیض از مبدأ فیاض الهی هستند. اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَام به عنوان مقربان درگاه الهی و هدف اصلی خلقت جهان، واسطه نزول نعمت ها و فیوضات الهی اند. هر نعمتی که به صورت عام یا به شخص خاصی داده می شود از مجرای این بزرگواران عبور می کند؛ چنان که امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام می فرماید:

بِنَا أَتَمَّرَتِ الْأَشْجَارُ وَأَيَّعَتِ النَّيْمَارُ وَجَرَّتِ الْأَنْهَارُ وَبِنَا يَنْزِلُ غَيْثُ السَّمَاءِ وَيَنْبُتُ عُشْبُ الْأَرْضِ وَبِعِبَادَتِنَا عُبِدَ اللَّهُ وَلَوْلَا نَحْنُ مَا عُبِدَ اللَّهُ؛ (کلینی،

۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۱۴۴)

به برکت ما، درختان بارور می‌گردند، میوه‌ها می‌رسند، نهرها جاری می‌شوند و باران از آسمان می‌بارد و گیاه از زمین می‌روید. به عبادت ما خداوند پرستش می‌شود و اگر ما نبودیم، خدا عبادت نمی‌شد

۵. بیان احکام الهی و هدایت انسان‌ها

از مسئولیت‌های مهم اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام این است که احکام خداوند را در زمینه همه امور فردی، خانوادگی و اجتماعی، عبادی و سیاسی و... به انسان‌ها بیان کنند و از این طریق راه را برای علاقه‌مندان به دین و دینداری و پویندگان راه صحیح هموار نمایند. از این رو امام باقر علیه‌السلام فرمود:

إِنَّ أَهْلَ بَيْتِ نَبِيِّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمْ... جَعَلَهُمْ أَغْلَامًا فِي عِبَادِهِ، وَمَنَارًا فِي بِلَادِهِ، وَأِدْلَةً إِلَى صِرَاطِهِ. فَهُمْ الْأَيْمَةُ الدُّعَاةُ، وَالْقَادَةُ الْهُدَاةُ. (دیلمی، ۱۴۲۷ق، ص ۸۶)

همانا خاندان پیامبرتان... خداوند ایشان را پرچم‌هایی در میان بندگانش، و نشانه‌هایی در سرزمین‌هایش، و راهنمایانی برای نشان دادن راهش قرار داد. پس آنان پیشوایان دعوت‌کننده [به سوی حق] و رهبران هدایت هستند.

امام صادق علیه‌السلام نیز فرمود: «نَحْنُ الْهُدَاةُ إِلَى اللَّهِ»؛ (دیلمی، ۱۴۲۷ق، ص ۳۰۰) «ما هدایتگران به سوی خدا هستیم».

۶. مدیریت و سرپرستی جامعه انسانی

از شاخه‌های ولایت تشریحی اهل بیت علیهم‌السلام، ولایت و سرپرستی ایشان بر مردم است. آن بزرگواران پس از پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، پیشوایان دین و جانشینان رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم هستند و مسئولیت مدیریت جامعه اسلامی را برعهده دارند؛ چنان‌که امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید: «نَحْنُ وِلَاةُ أَمْرِ اللَّهِ»؛ (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۱۹۲) «ما ولیان امر خدا هستیم». همچنین امام رضا علیه‌السلام می‌فرماید: «الْأَيْمَةُ خُلَفَاءُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ فِي أَرْضِهِ»؛ (همان، ۱۴۰۷ق، ج ۱،

ص ۱۹۳) «ائمه، جانشینان خدای عزوجل در زمینش هستند».

بر همه مسلمانان واجب است این وظیفه ایشان را به رسمیت بشناسند و از ایشان اطاعت کنند.

۷. مایه قبولی طاعات و آمرزش گناهان

امامت به عنوان یکی از اصول اساسی دین اسلام، از چنان اهمیتی برخوردار است که قبولی اعمال بندگان به اعتقاد به آن بستگی دارد، و بدون اعتقاد به امامت ائمه اثنا عشر علیهم السلام عبادات و اعمال صالح افراد، هر قدر هم زیاد باشد، ارزشی نخواهد داشت؛ چنان که در زیارت امام زمان عجل الله تعالی فرجه در سرداب مقدس چنین می خوانیم:

أَشْهَدُ أَنَّ بَوْلَانِيكَ تُقْبَلُ الْأَعْمَالُ وَتُرْكَى الْأَفْعَالُ وَتُضَاعَفُ الْحَسَنَاتُ وَتُحْمَى
النَّيِّبَاتُ. (شهید اول، ۱۴۱۰ ق، ص ۲۰۵)

گواهی می دهم که اعمال بندگان به سبب پذیرش ولایت تو پذیرفته، و رفتارهای آنها پاکیزه، و کارهای نیک آنها مضاعف، و گناهان آنها محوم می شود.

شناخت جایگاه اهل بیت علیهم السلام در قیامت (شفاعت)

اهل بیت علیهم السلام در روز قیامت و برپایی حساب و کتاب اعمال بندگان، در آن اجتماع عظیم نقش بسیار مهمی ایفا می کنند. نجات دوستان و دوستداران خود و گناهکاران از امت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله توسط ایشان، که از آن به «شفاعت» نام برده می شود، جایگاه آن بزرگواران را در عرصه قیامت به خوبی نشان می دهد.

شفاعت در اصطلاح به معنای آن است که افراد مقرب درگاه خداوند با واسطه شدن به آستان قدس الهی و با توجه به لیاقت موجود در فرد شفاعت شونده، موجبات آمرزش گناهان او را فراهم آورند.

شفاعت از اصول مسلم اسلام است و حقیقت آن این است که رحمت گسترده خدا و مغفرت و آمرزش او از طریق اولیای الهی که حاملان فیض و وسائط رحمتند به افراد

گنهکار که لیاقت بخشایشگری او را دارند، برسد. (زمردیان، ۱۳۸۷ ش، ص ۷۹۵-۷۹۶) شفاعت در آیات قرآن کریم و روایات معصومین علیهم السلام مورد توجه ویژه قرار گرفته است و از این رو هیچ مسلمانی نمی تواند منکر وجود شفاعت در روز رستاخیز شود. خداوند متعال می فرماید: ﴿يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا﴾؛ (طه: ۱۰۹) «در آن روز، شفاعت هیچ کس سودی نمی بخشد، جز کسی که خداوند رحمان به او اجازه داده و به گفتار او راضی است»

بی تردید از مهم ترین شفاعت کنندگان در روز قیامت، اهل بیت علیهم السلام هستند؛ چنان که امام موسای کاظم علیه السلام می فرماید: «نُحْمَدُ رَبَّنَا وَنُصَلِّي عَلَى نَبِيِّنَا وَنَشْفَعُ لِشِيعَتِنَا فَلَا يَزِدُنَا رَيْبًا»؛ (کلینی، ۱۴۰۷ ق، ج ۱، ص ۴۳۵) ما پروردگاران را تمجید می کنیم و بر پیامبرمان درود می فرستیم و برای شیعیانمان شفاعت می کنیم و خداوند نیز درخواست ما را رد نمی کند».

در زیارت جامعه کبیره این گونه از ائمه اطهار علیهم السلام درخواست شفاعت می کنیم:

يَا وَلِيَّ اللَّهِ إِنَّ بَيْنِي وَبَيْنَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ ذُنُوبًا لَا يَأْتِي عَلَيْهَا إِلَّا رِضَاكُمْ فَبِحَقِّ مَنْ
 ائْتَمَنَكُمْ عَلَى سِرِّهِ وَاسْتَرْعَاكُمْ أَمْرَ خَلْقِهِ وَقَرَنَ طَاعَتَكُمْ بِطَاعَتِهِ لَمَّا اسْتَوْهَبْتُمْ
 ذُنُوبِي وَكُنْتُمْ شُفَعَائِي . (شيخ صدوق، ۱۴۱۳ ق، ج ۲، ص ۶۱۶)

ای ولی خدا، همانا بین من و خدای عزوجل گناہانی است که محو نکند آنها را جز رضایت شما. پس به حق آن خدایی که شما را امین به اسرار خود کرده و سرپرستی کار خلق خود را به شما واگذارده و فرمانبرداری از شما را به فرمانبرداری از خودش مقارن ساخته، از شما درخواست می کنم که بخشش گناہانم را [از خدا] بخواهید و شفیعان من گردید.

شناخت وجوب دوستی با اهل بیت علیهم السلام و دشمنی با دشمنان ایشان

از مهم ترین دستورات دین اسلام، دوستی با دوستان خدا و دشمنی با دشمنان

اوست؛ همان چیزی که از آن اصطلاحاً به «تولی و تبری» تعبیر می‌کنیم. از این رو قرآن کریم می‌فرماید: «مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ»؛ (فتح: ۲۹) «محمد ﷺ فرستاده خداست و کسانی که با او هستند در برابر کفار سرسخت و شدید، و میان خود مهربانند».

در اهمیت و جایگاه رفیع دوستی و دشمنی ورزیدن برای خداوند همین بس که در روایات متعددی همه حقیقت ایمان در دوستی و دشمنی برای خداوند خلاصه شده است؛ برای مثال یکی از یاران امام صادق (علیه السلام) از ایشان پرسید: «آیا دوستی و دشمنی از ایمان شمرده می‌شود؟» امام پاسخ داد: «وَهَلِ الْإِيمَانُ إِلَّا الْحُبُّ وَالْبُغْضُ»؛ (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۲، ص ۱۲۵) «مگر ایمان چیزی جز دوستی و دشمنی است؟!»

از جلوه‌های بارز تولی و تبری، دوستی با اهل بیت پیامبر گرامی اسلام (علیهم السلام) و دوستانشان و دشمنی با دشمنان ایشان است و خداوند و پیشوایان معصوم (علیهم السلام) بسیار به آن سفارش کرده‌اند؛ تا جایی که دوست داشتن ایشان، مزد رسالت و دلیل برپاکی ولادت معرفی شده است. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى»؛ (شوری: ۲۳) بگو: من هیچ پاداشی از شما بر رسالتم درخواست نمی‌کنم جز دوست داشتن نزدیکانم (اهل بیت)».

همچنین محبت اهل بیت (علیهم السلام) از مهم‌ترین عوامل نجات در روز قیامت معرفی، و آثار بی‌بدیلی برای آن بیان شده است؛ چنان‌که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می‌فرماید:

حُبِّي وَحُبُّ أَهْلِ بَيْتِي نَافِعٌ فِي سَبْعَةِ مَوَاطِنَ أَهْوَالَهُنَّ عَظِيمَةٌ: عِنْدَ الْوَفَاةِ وَفِي الْقَبْرِ وَعِنْدَ النَّشُورِ وَعِنْدَ الْكِتَابِ وَعِنْدَ الْحِسَابِ وَعِنْدَ الْمِيزَانِ وَعِنْدَ الصِّرَاطِ.
(شیخ صدوق، ۱۳۷۶ش، ص ۱۰)

دوست داشتن من و اهل بیتم در هفت جا، که آدمی را دچار رعب و وحشت شدیدی می‌کند، سودمند است: هنگام مرگ، در قبر، هنگام زنده شدن مردگان، هنگامی که کتاب اعمال را به دست افراد می‌دهند، هنگام حسابرسی

به اعمال، هنگام سنجیدن اعمال، و هنگام عبور از صراط.

متون زیارتنامه های اهل بیت علیهم السلام مشحون از عبارات هایی است که نشان دهنده عشق و علاقه زائر به ایشان و دشمنی او با دشمنان آنان است. این عبارات ها را می توان عمدتاً در دو دسته تقسیم کرد:

۱. عبارات هایی که در آنها زائر صریحاً نسبت به اهل بیت علیهم السلام اظهار دوستی، و نسبت به دشمنانشان ابراز دشمنی می کند؛ برای نمونه در زیارت جامعه کبیره می خوانیم:

أَشْهَدُ اللَّهَ وَأَشْهَدُكُمْ أَنِّي... مُوَالٍ لَكُمْ وَلَا أَوْلِيَاءَ لَكُمْ مُبْغِضٍ لِأَعْدَائِكُمْ وَمُعَادٍ لَهُمْ
سَلِّمْ لِمَنْ سَأَلْتُمْ وَحَرِّبْ لِمَنْ حَارَبَكُمْ... فَمَعَكُمْ مَعَكُمْ لَا مَعَ عَدُوِّكُمْ أَمَنْتُ
بِكُمْ وَتَوَلَّيْتُ آخِرَكُمْ بِمَا تَوَلَّيْتُ بِهِ أَوْلَكُمْ وَبَرَّيْتُ إِلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ مِنْ أَعْدَائِكُمْ
وَمِنَ الْجَبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَالشَّيَاطِينِ وَحَزْبِهِمُ الظَّالِمِينَ لَكُمْ. (شیخ صدوق،
۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۴)

خدای و نیز شما را شاهد می گیرم که ... دوستدار شما و دوستانتان هستم و کینه دشمنانتان را در سینه دارم و نسبت به آنان دشمنی می ورزم؛ در صلح و آشتی هستم با هر کس که با شما صلح کند و در جنگم با هر کس که با شما در جنگ است... من با شما هستم نه با دشمنانتان، به شما ایمان دارم و آخرین فرد شما را به همان صورت دوست دارم [و ولایتش را می پذیرم] که اولین شما را، و از دشمنانتان و نیز از جبت و طاغوت و شیاطین و پیروانشان، آن ستمکاران بر شما، بیزار می جویم.

همچنین در زیارت جامعه صغیره (که در زیارت همه امامان خوانده می شود)

می خوانیم:

أَشْهَدُ اللَّهَ أَنِّي سَلِّمْ لِمَنْ سَأَلْتُمْ وَحَرِّبْ لِمَنْ حَارَبْتُمْ... لَعَنَ اللَّهُ عَدُوَّ آلِ
مُحَمَّدٍ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَأَبْرَأُ إِلَى اللَّهِ مِنْهُمْ. (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۴، ص ۵۷۹)

خدای را شاهد می‌گیرم که من با کسی که شما با او صلح باشید صلح هستم و با کسی که شما با او بجنگید در جنگ هستم... خداوند دشمن آل محمد ﷺ از جن و انس را لعنت کند و من از آنها به خدا برأت می‌جویم.

۲. وجود درود و صلوات بر محمد و آل محمد ﷺ در متون زیارتنامه‌ها یا به طور جداگانه، و نیز لعن بر دشمنان ایشان، آشکارا تَوَلَّى و تَبَرَّأی زائر را می‌رساند؛ برای نمونه در صلوات مخصوص امام رضا علیه السلام آمده است:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا المُرْتَضَى الإمامِ التَّقِيِّ النَّقِيِّ وَحُجَّتِكَ عَلَى مَنْ فَوْقِ الْأَرْضِ وَمَنْ تَحْتَ الثَّرَى الصِّدِّيقِ الشَّهِيدِ صَلَاةً كَثِيرَةً نَامِيَةً زَاكِيَةً مُتَوَاصِلَةً مُتَوَاتِرَةً مُتَرَادِفَةً كَأَفْضَلِ مَا صَلَّيْتَ عَلَى أَحَدٍ مِنْ أَوْلِيَائِكَ.

(ابن قولویه، ۱۳۵۶ ش، ص ۳۰۹)

خدایا بر امام علی بن موسی الرضا المرتضی، امام پرهیزگار و پاکیزه و حجت تو بر هر کس که بر روی زمین و در زیر خاک است، همو که صدیق و شهید است، درود فرست؛ درودی بسیار و فزاینده، پاکیزه و پیاپی و پشت سرهم؛ همانند برترین درودی که بر یکی از اولیای فرستاده‌ای.

همچنین در زیارت عاشورا این‌گونه دشمنان اهل بیت علیهم السلام را لعن و نفرین می‌کنیم:

فَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً أَسَسَتْ أَسَاسَ الظُّلْمِ وَالْجَوْرِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً دَفَعَتْكُمْ عَنْ مَقَامِكُمْ وَأَزَالَتْكُمْ عَنْ مَرَاتِبِكُمْ الَّتِي رَبَّبْتُكُمْ فِيهَا وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً قَتَلَتْكُمْ وَلَعَنَ اللَّهُ الْمُمَهَّدِينَ لَهُمْ بِالْتَّمَكِينِ مِنْ قِتَالِكُمْ بَرِئْتُ إِلَى اللَّهِ وَإِلَيْكُمْ مِنْهُمْ وَمِنْ أَشْيَاعِهِمْ وَاتِّبَاعِهِمْ وَأَوْلِيَائِهِمْ. (شهید اول، ۱۴۱۰ ق، ص ۱۷۹)

خداوند لعنت کند گروهی را که بنیان ظلم و ستم بر شما اهل بیت را گذاشتند و خداوند لعنت کند گروهی را که شما را از مقامتان کنار زدند و از درجاتی که خداوند به شما داده بود دور کردند و خداوند لعنت کند مردمی را که شما را کشتند و خداوند لعنت کند کسانی را که تهیه اسباب کردند برای کشتن‌گان

شما. از ایشان و نیز از پیروان و تبعیت‌کنندگان و دوستانشان، به سوی خدا و به سوی شما بی‌زاری می‌جویم.

نتیجه اینکه آگاهی از ضرورت دوستی با اهل بیت علیهم‌السلام و دوستانشان و دشمنی با دشمنان ایشان، امری بسیار مهم است و نقش بارزی در زیارت و بهره‌مندی از آن ایفا می‌کند.

شناخت لزوم اطاعت از اهل بیت علیهم‌السلام و خودداری از نافرمانی آنان

بر اساس آیات و روایات، بر همه افراد لازم است از اهل بیت علیهم‌السلام اطاعت کنند؛ برای مثال خداوند متعال می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ»؛ (نساء: ۵۹) «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، اطاعت کنید خدا را و اطاعت کنید پیامبر خدا و اولوا الامر (اوصیای پیامبر) را». در تفسیر نمونه، ذیل این آیه آمده است: همه مفسران شیعه در این زمینه اتفاق نظر دارند که منظور از «اولوا الامر»، امامان معصوم علیهم‌السلام می‌باشند که رهبری مادی و معنوی جامعه اسلامی در تمام شئون زندگی از طرف خداوند و پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم به آنها سپرده شده است و غیر آنها را شامل نمی‌شود. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴ ش، ج ۳، ص ۴۳۶)

میان روایات، شاید بهترین آنها حدیث ثقلین است که در آن رسول گرامی اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرماید:

إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ مَا إِن تَمَسَّكْتُم بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا كِتَابَ اللَّهِ وَعِزَّتِي أَهْلَ بَيْتِي... (مفید، ۱۴۱۳ ق، ج ۱، ص ۲۳۳)

همانا من در بین شما دو چیز گرانبها باقی می‌گذارم. مادامی که به آن دو تمسک جوید گمراه نمی‌شوید. [آن دو عبارتند از:] کتاب خدا و عترت و خاندانم.

این حدیث در منابع معتبر شیعه و سنی نقل شده و حکایت از آن دارد که همان طور که اطاعت از فرمایشات خداوند در قرآن کریم بر همگان واجب است، پیروی از اهل بیت علیهم‌السلام نیز واجب می‌باشد.

در زیارتنامه های معصومین علیهم السلام زائر از خداوند می خواهد که توفیق تبعیت از ایشان را به او عنایت فرماید؛ برای مثال، در زیارت وداع امیرالمؤمنین علیه السلام این گونه از خداوند می خواهیم که ما را مطیع اهل بیت علیهم السلام قرار دهد: «اللَّهُمَّ وَذَلِّلْ قُلُوبَنَا لَهُمْ بِالطَّاعَةِ وَالْمُنَاصَحَةِ وَالْمَحَبَّةِ وَحُسْنِ الْمُوَازَرَةِ»؛ (ابن قولویه، ۱۳۵۶ ش، ص ۴۷) «خدا یا قلب های ما را برای فرمانبرداری و خیرخواهی و دوستی و حسن همراهی با ائمه اطهار علیهم السلام رام گردان.»

همچنین در صلوات مخصوص ماه شعبان برای توفیق اطاعت از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله این گونه دعا می کنیم: «اللَّهُمَّ... وَاجْعَلْنِي لَهُ مُتَّبِعاً حَتَّى أَلْقَاكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَنِّي رَاضِياً وَعَنْ ذُنُوبِي غَاضِياً»؛ (ابن مشهدی، ۱۴۱۹ ق، ص ۴۰۲) «خدا یا... مرا پیرو پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله قرار بده تا در روز قیامت که تو را ملاقات می کنم از من راضی باشی و از گناهانم چشم پوشی کنی.»

بدین ترتیب شناخت این جایگاه بسیار مهم اهل بیت علیهم السلام در اسلام، نقش بی بدیلی در ارزشمندی زیارت و تأثیرگذاری آن بر روح و روان زائر و بهره مند شدن زائر از این عمل گرانقدر ایفا می کند.

شناخت ارزش و اجر و ثواب زیارت اهل بیت علیهم السلام

زیارت اهل بیت علیهم السلام آن گاه ارزش و اهمیت خواهد داشت و زائر بهره وافی و کافی از آن خواهد برد که او با آگاهی از اهمیت و ارزش عمل خود، نسبت به آن اهتمام ویژه داشته باشد و در صدد بهره مندی هر چه بیشتر از آن برآید. بدین ترتیب شناخت ارزش و اهمیت زیارت توسط زائر، امر بسیار بااهمیتی است.

زید شحام (از اصحاب امام صادق علیه السلام) می گوید به امام صادق علیه السلام عرض کردم: «پاداش کسی که رسول خدا صلی الله علیه و آله را زیارت کند چیست؟» فرمود: «كَمَنْ زَارَ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ فَوْقَ عَرْشِهِ»؛ «مانند کسی است که خدا را در عرشش زیارت کرده است.» گفتم: «پس پاداش کسی که یکی از شما اهل بیت را زیارت کند چیست؟» فرمود: «كَمَنْ زَارَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله»؛ «مانند کسی است که رسول خدا را زیارت کرده است.» (کلینی، ۱۴۰۷ ق، ج ۴، ص ۵۸۵)

همچنین امام صادق علیه السلام می فرماید:

مَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ عليه السلام مِنْ شِيعَتِنَا لَمْ يَرْجِعْ حَتَّى يُغْفَرَ لَهُ كُلُّ ذَنْبٍ وَيُكْتَبَ لَهُ
بِكُلِّ خُطْوَةٍ خَطَاهَا وَكُلِّ يَدٍ رَفَعْتَهَا دَابَّتْهُ أَلْفُ حَسَنَةٍ وَمُجِي عَنْهُ أَلْفُ سَيِّئَةٍ،
وَتُرْفَعُ لَهُ أَلْفُ دَرَجَةٍ. (ابن قولویه، ۱۳۵۶ ش، ص ۱۳۴)

هریک از شیعیان ما که مرقد [امام] حسین علیه السلام را زیارت کند، پیش از آنکه بازگردد، همه گناهانش آمرزیده می شود و برای هر قدمی که برداشته و هر دست و پایی که چهارپایش برداشته، هزار حسنه برای او نوشته، و هزار گناه از او پاک می شود و هزار درجه بالا می رود.

حال سؤال می شود دلیل اهمیت فوق تصور زیارت اهل بیت علیهم السلام چیست؟ در زیارت آن بزرگواران چه راز و حکمتی نهفته است که تا این حد به این عمل ارزش و اعتبار بخشیده شده است؟

پیش از پاسخ به این سؤال، لازم است به نقش زیارت در تقویت تقوا و دینداری در افراد توجه شود. این عمل نقش بی بدیلی در تقویت انگیزه افراد جهت انجام دستورات الهی و اجتناب از گناه و نافرمانی خداوند ایفا می کند و این تأثیرگذاری زیارت است که در روایت های اهل بیت علیهم السلام به نتایج آن در آمرزش گناهان و ورود به بهشت برین پرداخته شده است. مطلب دیگر در این باره به تأثیر زیارت در منش، شخصیت و اخلاق زائران بازمی گردد. زائران اهل بیت علیهم السلام آنان را پیشوایان خود در همه امور زندگی می دانند و می کوشند با الگو گرفتن از آنان، سعادت دنیوی و اخروی خود را تأمین کنند. از زمینه های تأثیرگذاری زیارت، تأثیر آن در بعد اخلاقی و تربیتی زائران است. همه مردم، از جمله خود زائران کوی اهل بیت علیهم السلام انتظار دارند پس از بازگشت از سفر زیارتی، اصلاحات عمده ای در اخلاق و رفتار آنان به وجود آمده باشد، که غالباً نیز همین گونه است.

نکته سوم به تأثیرگذاری زیارت در افزایش شناخت افراد نسبت به آموزه های دینی مربوط می شود؛ بدین بیان که برای زیارت اهل بیت علیهم السلام زیارتنامه های بسیاری از ایشان به

دست ما رسیده و کتاب‌های متعددی در جمع‌آوری این زیارتنامه‌ها نگاشته شده است (کتاب‌هایی از قبیل: کتاب المزار تألیف شیخ مفید، کامل الزیارات نوشته جعفر بن محمد ابن قولویه و المزار تألیف شهید اول). این زیارتنامه‌ها گذشته از آنکه در بردارنده سلام و عرض ارادت به اهل بیت علیهم‌السلام است، حاوی نکات و معارف بسیار مهم و ارزشمندی در زمینه‌های اعتقادی، اخلاقی، تربیتی، رفتاری، عبادی و... است که قرائت با توجه و با حضور قلب آنها در کنار بارگاه ملکوتی معصومین علیهم‌السلام می‌تواند شناخت ما را نسبت به معارف دین افزایش دهد و تأثیرات ماندگاری بر افراد داشته باشد.

شناخت و آگاهی از آثار محبت اهل بیت علیهم‌السلام

زیارت اهل بیت علیهم‌السلام بر پایه محبت نسبت به ایشان انجام می‌گیرد. شیعیان با توجه به محبتی که نسبت به اهل بیت علیهم‌السلام در وجود خود احساس می‌کنند، به این کار اقدام و اهتمام می‌ورزند. بدین ترتیب شناخت آثار و نتایج محبت آن بزرگواران از جهات گوناگون، امری ضروری در زیارت به شمار می‌رود. در اینجا با نگاهی به روایات به این موضوع می‌پردازیم و برخی از آثار محبت اهل بیت علیهم‌السلام را برمی‌شماریم:

۱. محبت اهل بیت علیهم‌السلام برترین عبادت

امام صادق علیه‌السلام فرمود: «إِنَّ فَوْقَ كُلِّ عِبَادَةٍ عِبَادَةً، وَحُبُّنَا أَهْلَ الْبَيْتِ أَفْضَلُ عِبَادَةٍ»؛ (برقی، ۱۳۷۱ق، ص ۱۵۰) «بالا تر از هر عبادتی، عبادتی است و محبت ما اهل بیت برترین عبادت است».

۲. دوست داشتن اهل بیت علیهم‌السلام برابر با دوست داشتن خدا

امام صادق علیه‌السلام فرمود: «مَنْ عَرَفَ حَقَّقَنَا وَأَحَبَّنَا فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى»؛ (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۸، ص ۱۲۹) «هر که [مقام و حق] ما را بشناسد و دوستمان بدارد، بی‌گمان خدای تبارک و تعالی را دوست دارد».

همچنین در زیارت جامعه کبیره می‌خوانیم:

مَنْ وَالَاكُمْ فَقَدْ وَالَى اللَّهَ، وَمَنْ عَادَاكُمْ فَقَدْ عَادَى اللَّهَ، وَمَنْ أَحَبَّكُمْ فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ، وَمَنْ أَبْغَضَكُمْ فَقَدْ أَبْغَضَ اللَّهَ. (شیخ صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۳)

هرکه با شما دوستی کند، با خدا دوستی کرده و هرکه با شما دشمنی کند، با خدا دشمنی نموده است. هرکه شما را دوست بدارد، خدا را دوست داشته است و هرکه شما را دشمن بدارد، خدا را دشمن داشته است.

۳. دوست داشتن اهل بیت علیهم السلام مایه پاکی قلب و نجات در روز قیامت
امام باقر علیه السلام فرمود:

لَا يُجْبُنَا عَبْدٌ وَيَتَوَلَّانَا حَتَّى يُطَهِّرَ اللَّهُ قَلْبَهُ، وَلَا يُطَهِّرُ اللَّهُ قَلْبَ عَبْدٍ حَتَّى يُسَلِّمَ لَنَا وَيَكُونَ سِلْمًا لَنَا، فَإِذَا كَانَ سِلْمًا لَنَا سَلَّمَهُ اللَّهُ مِنْ شَدِيدِ الْحِسَابِ، وَأَمْنَهُ مِنْ فَرْعِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ الْأَكْبَرِ. (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۱۹۴)

هیچ بنده ای نیست که ما را دوست بدارد و ولایت ما را بپذیرد، مگر اینکه خداوند دل او را پاک می گرداند و خداوند دل هیچ بنده ای را پاک نکرد، مگر اینکه تسلیم ما شد و از ما فرمانبرداری کرد و چون فرمانبردار ما شد، خداوند او را از سختی حساب به سلامت داشت و از هراس بزرگ روز قیامت ایمنش گرداند.

نتیجه گیری

آنچه به طور کلی از این نوشتار می توان نتیجه گرفت آن است که زیارت مراقد مطهر اهل بیت علیهم السلام آنگاه ارزشمند خواهد بود که با معرفت همراه باشد. زیارت بدون معرفت یا با معرفت ناقص، عملی کم ارزش است و نخواهد توانست زائر را در مسیر رشد و تعالی معنوی و کسب نورانیت و سیرالی الله یاری دهد. شناخت جایگاه اهل بیت علیهم السلام نزد خدا و در این عالم و نیز آگاهی از لزوم اطاعت از ایشان در همه عرصه های زندگی دنیوی، شرطی اساسی برای بهره مندی از زیارت است و زائران مؤمن باید پیش از اقدام به زیارت، آگاهی لازم را نسبت به این امور کسب کنند.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم، ترجمه ناصر مکارم شیرازی.
۲. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی (۱۴۰۴ / ۱۳۶۳ق). تحف العقول عن آل الرسول ﷺ، قم، انتشارات جامعه مدرسین، چاپ دوم.
۳. ابن قولویه، جعفر بن محمد (۱۳۵۶ش). کامل الزیارات، نجف، دارالمرتضویة.
۴. ابن مشهدی، محمد بن جعفر (۱۴۱۹ق). المزار الكبير، قم، دفتر انتشارات اسلامی.
۵. ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۴۱۴ق). لسان العرب، بیروت، دارالفکر للطباعة والنشر والتوزيع دار صادر.
۶. برقی، احمد بن محمد بن خالد (۱۳۷۱ق). المحاسن، قم، دارالکتب الاسلامیة.
۷. دیلمی، حسن بن محمد (۱۴۲۷ق). غرر الأخبار، قم، انتشارات دلیل ما.
۸. زمردیان، احمد (۱۳۸۷ش). مقام ولایت (در شرح زیارت جامعه کبیره)، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
۹. سلیم بن قیس هلالی (۱۴۰۵ق). کتاب سلیم بن قیس الهلالی، قم، الهادی.
۱۰. شهید اول، محمد بن مکی (۱۴۱۰ق). المزار فی کیفیت زیارات النبی و الأئمة علیهم السلام، قم، مدرسه امام مهدی عجل الله تعالی فرجه و آتیه.
۱۱. شیخ صدوق، محمد بن علی (۱۳۷۸ق). عیون أخبار الرضا علیه السلام، تهران، نشر جهان.
۱۲. ----- (۱۴۱۳ق). من لا یحضره الفقیه، قم، دفتر انتشارات اسلامی.
۱۳. ----- (۱۳۷۶ش). الأمالی، تهران، انتشارات کتابچی.
۱۴. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ق). الاصول و الفروع من الکافی، تهران، دارالکتب الاسلامیة.
۱۵. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی (۱۴۰۳ق). بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الاطهار، بیروت، دار احیاء التراث العربی.
۱۶. مفید، محمد بن محمد (۱۴۱۳ق). الإرشاد فی معرفة حجج الله علی العباد، قم، کنگره جهانی هزاره شیخ مفید.
۱۷. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۴ش). تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیة.

